

EUSKARARI BURUZKO IKERKETAK EUROPAN: ZENBAIT ADIBIDE

*Euskararen lekua munduan eta historian:
mitoetatik egitateetara*

UEUko Udako Ikastaroak
Eibar, 2014/07/17

Ricardo Gómez López
(UPV/EHU)

ricardo.gomez@ehu.es

1. Astarloa: euskara munduko lehen hizkuntza da

(1) No podemos, pues, dudar, que la lengua bascongada por su alfabeto es superior á todos los demás idiomas, [...] se habrá de confesar que nuestro idioma fué el primerizo, si como en esta parte de su mecanismo es igualmente perfecto en todas las demás. (Astarloa, <i>DF</i> : 537)	Ezin dugu, bada, ukatu euskara, bere alfabeto-gatik, gainerako hizkuntza guztien gainetik dagoela, [...] aitortu beharko da gure hizkuntza lehenengo izan zela, haren mekanismoaren alde guztietan honetan bezain perfektua bada. (Astarloa, <i>DF</i> : 537)
(2) La lengua bascongada, en la formación de sus voces, nos hace ver que las letras tuvieron una significación propia. (Astarloa, <i>DF</i> : 574)	Euskarak, bere hitzen eraketan, ikusarazten digu letrek beren esanahia izan zutela. (Astarloa, <i>DF</i> : 574)
(3) [Alemanak] naturaren hizkuntzekin hitz egiten du, soinu guztiak ezin argikiago adieraziz [...]. Zeruarrekin trumoia jotzen du, hodei lasterrekin tximistak ditu, txingorrarekin distira egiten du, haizeekin txistuka, uhinekin aparra egiten du, sarrailekin kirrinka, airearekin hots, kainoiekin eztanda, lehoiek bezala orro, idiek bezala marru [...]. Naturak, soinu bat egiten duten gauza guztietan, gure hizkuntza alemanez hitz egiten du eta horregatik askok baieztatu dute Adam lehen gizakiak ezin izan zutela lurreko txori eta animalia guztiak izendatu, ez bazen gure hizkuntzako hitzak erabiliz, Adamek naturaren arabera adierazten baitzituen berezko ezaugarri eta soinu guztiak; eta horregatik ez da harrizkoa gure hizkuntzako erro guztiak hein handi batean hizkuntza sakratuarekin bat etortzea. (Georg Philipp Harsdörffer, <i>Frauenzimmer Gesprächspiele</i> , 1641; <i>apud</i> Eco 1994)	

(4) [E]stableceremos cuatro proposiciones: 1ª Que los primeros hombres hicieron uso de la facultad del habla, desde el primer instante de su creacion. 2ª Que el lenguaje que hablaron no fué el de la accion, sino un lenguaje de voces articuladas y significativas. 3ª Que este lenguaje no fué infuso por Dios, ni adquirido por el hombre, sino natural. 4ª Que el primitivo idioma fué uno y no muchos. (Astarloa, <i>DF</i>: 7)	Lau proposizio ezarriko ditugu: 1. Lehen gizakiek mintzamina baliatu zutela sortu ziren une beretik. 2. Hitz egin zuten hizkuntza ez zela ekintzazkoa izan, hitz artikulatuak eta esanahidunak zituen hizkuntza bat baizik. 3. Hizkuntza hori ez zela Jainkoak emana izan, ezta gizakia hartaz jabetua ere, naturala baizik. 4. Jatorrizko hizkuntza bat izan zela eta ez asko. (Astarloa, <i>DF</i>: 7)
(5) Si justificamos que no solo las voces, sino tambien las sílabas y aun las letras, tienen una natural significacion, caerá necesariamente este soberbio edificio: se arruinará el sistema del language de acción, y todo filósofo quedará convencido de que el language de la voz fue el primero que usó el hombre. El empeño es árduo; pero no imposible. (Astarloa, <i>DF</i>: 24)	Frogatzen badugu hitzek ez ezik silabek eta are letrek ere berezko esanahia dutela, eraikin bikain hori ezinbestez eroriko da; ekintza-hizkuntzaren sistema suntsituko da eta filosofo oro konbentzitutako da aho-hizkuntza izan zela gizakiak erabili zuen lehena. Ahalegina neketsua da; baina ez ezinezkoa. (Astarloa, <i>DF</i>: 24)

2. Vinson eta Unamuno: euskaldunek euskara baztertu behar dute

(6) El vascuence se extingue sin que haya fuerza humana que pueda impedir su extinción; muere por ley de vida. [...] La mejor lengua es la propia, como es la mejor piel la que con uno se ha hecho; pero hay para muchos pueblos, como para otros organismos, épocas de muda. En ella estamos. En el milenario eusquera no cabe el pensamiento moderno; Bilbao, hablando vascuence, es un contrasentido. [...] Tenemos que olvidarlo e irrumpir en el castellano [...] ¿Y el vascuence? ¡Hermoso monumento de estudio! ¡Venerable reliquia! ¡Noble ejecutoria! Enterrémosle santamente, con dignos funerales, embalsamado en ciencia; leguemos a los estudios tan interesante	Euskara galdu egiten da, galtze hori eragotz dezakeen giza indarrik gabe; bizitzaren legeagatik hiltzen da. [...] Hizkuntzarik onena norberarena da, larrurik onena norberarekin hazi dena den bezala; baina herri askorentzat, beste organismo askorentzat bezala, aldaketa garaiak daude. Halako batean gaude. Milaka urteko euskararen ez da sartzen pentsamendu berria; Bilbo, euskaraz mintzatzen delarik, kontraesan bat da. [...] Ahaztu egin behar dugu eta gaztelanian indarrez sartu [...] Eta euskara? Monumentu eder aztergarria! Erlikia beneragarria! Nobletasun bikaina! Ehortz dezagun santuki, hileta duinekin, zientzian baltsamatua; utz diezaiozun ikerketari hain erlikia interresgarria. (Unamuno 1901 [1968: 242-243])

<p>reliquia. (Unamuno 1901 [1968: 242-243])</p>	
<p>(7) Le basque n'est ni une langue littéraire ni une langue convenable aux instincts démocratiques de notre siècle. (Vinson 1878: 467)</p>	<p>Euskara ez da literatur hizkuntza bat ezta gure mendeko sen demokratikoetarako hizkuntza ego-kia ere. (Vinson 1878: 467)</p>
<p>(8) Les langues sont des organismes naturels qui, en dehors de la volonté humaine et suivant des lois déterminées, naissent, croissent, se développent, vieillissent et meurent; elles manifestent donc, elles aussi, cette série de phénomènes qu'on comprend sous le nom de vie. (Schleicher 1863 [1980: 61])</p>	<p>Hizkuntzak organismo naturalak dira, giza boron-datetik kanpo eta lege jakin batzuei jarraituz, sortzen, hazten, garatzen, zahartzen eta hiltzen baitira; beraietan gertatzen dira, bada, beraietan ere, <i>bizitza</i> izenekoa osaten duen fenomeno sorta hori. (Schleicher 1863 [1980: 61])</p>
<p>(9) Les idiomes à flexion sont donc les êtres les plus parfaits de tout le Règne de la Parole. [...] Nous avons ainsi le droit de nous attendre à voir dans le cours des siècles les idiomes s'élever par degrés de l'état monosyllabique à l'état d'agglutination, pour aboutir enfin à l'état de flexion (Schleicher 1852: 13-17)</p>	<p>Hizkuntza malgukariak, bada, Hitzaren Erresuma osoko izaki perfektuenak dira. [...] Hartara, esku-bide osoz espero dugu ikustea nola hizkuntzak mendez mende eta mailaz maila egoera monosi-labikotik aglutinazio egoerara igotzen diren, az-kenik flexio egoeraraino iristeko. (Schleicher 1852: 13-17)</p>
<p>(10) On n'a pas besoin de changer un seul mot à ces paroles de Darwin pour les appliquer aux langues. Darwin, dans ces lignes, peint brièvement et parfaitement les errements des langues dans leur combat pour l'existence. Dans la période présente de la vie de l'humanité ce sont surtout les langues de la souche indo-germanique qui sont les victorieuses; elles sont continuellement en voie d'extension, et elles ont déjà conquis le domaine d'un grand nombre d'autres langues. (Schleicher 1863 [1868: 77])</p>	<p>Darwinen hitz horiei ez dago bat ere aldatu beharrik, hizkuntzei aplikatuko badiegu. Darwinek, bere lerro horietan, laburki eta ederki deskriba-tzen ditu existentziaren aldeko borrokan hizkuntzek darabiltzaten jokabideak. Gizateriaren bizitzaren gaurko aroan, batik bat etorki indo-germaniarreko hizkuntzak dira garaileak; haiek ari dira etengabe hedatzen, eta haiek konkistatu dute jada beste hainbat hizkuntzaren eremua. (Schleicher 1863 [1868: 77])</p>

- (11) [E] euskera es pobrísimo en voces significativas de objetos espirituales o suprasensibles y hasta carece de términos que expresan ideas abstractas en general. Árbol en general, planta, animal, color, son voces que en vano se buscarán en el léxico puro euscárico, cuánto menos alma, inteligencia u otra análoga. (Unamuno 1884 [1997: 186])
- Euskara oso urria da objektu espiritualak edo zentzumenez haragokoak adierazteko hitzei dagokienez, eta fata ditu oro har ideia abstraktuak adierazten dituzten terminoak ere. *Árbol*, oro har, *planta*, *animal*, *color* euskal jatorriko lexikoan nekez bilatuko diren hitzak dira, are nekezago *alma*, *inteligencia* edo hauen antzekoak. (Unamuno 1884 [1997: 186])
- (12) Dans son état actuel, et bien qu'il soit imparfaitement connu, on peut dire que le vocabulaire euscara est assez pauvre. Exclusion faite des nombreux mots gascons, français, espagnols et latins qu'il renferme, et encore d'autres mots qu'il est possible de rattacher à quelque autre source, il est probable que les termes réellement basques n'expriment, en général, aucune idée abstraite. C'est ainsi que l'on ne connaît pas de mot basque simple ayant le sens général que nous attachons en français au mot «arbre», au mot «animal». (Hovelacque 1876 [1877: 163])
- Gaurko egoeran, eta gaizki ezagutzen den arren, esan daiteke euskal hiztegia oso urria dela. Alde batera uzten badira dauzkan hitz gaskoi, frantses, espainiar eta latin ugariak, eta are beste iturriren batekoak izan daitezkeen hitz batzuk, litekeena da berezko euskal hitzek, oro har, ideia abstrakturik ez adieraztea. Hala, bada, ez da euskal hitz bakunik ezagutzen frantsesez “arbre” hitzari, edo “animal” hitzari, atxikitzen diogun adiera orokorra duenik. (Hovelacque 1876 [1877: 163])
- (13) Badakite nahi nukela herri huntako seme lehial eta azkar guziak heldu diran demboretan bizi daiten bethico, ez, orai bezala, bere baithan beretzat choilqui lan eginik, bere chocoan hil daiteno, bainan sociedade generalean sarturic igan dezatentzat, lehembiziko lerroetan, merci duten bezala, heren cualidade handi guziaz.
- Badakite ere Laphurdin izan ditut adisquide onec cembait eta nola maite dudan eskuara, nola ikasi dudan mintzaira eder eta zahar hura, nola nahi nuken hura ere bizi dadin. Bainan nor ausartatuko dá gauzen ibiltzeari buruz alchatzera, demborari erranez: eztuk eginen hire obra? Hobe zait munduco gorabeherei yarraikitzea oroiturik atsotitsak erráiten duenez: *oro nahiz, oro gal!* (Vinson 1879: 148)

3. Bibliografia

- Astarloa, Pablo Pedro, 1883 [1805], [*Discursos filosóficos sobre la lengua primitiva ó Gramática y análisis razonada de la euskara ó bascuence*](#), Bilbo: P. Velasco.
- Gómez, Ricardo, 2007, [*XIX. mendeko euskal gramatikagintzari buruzko ikerketak*](#), Bilbo: UPV/EHU.
- Hovelacque, Abel, 1877 [1876], [*La linguistique*](#), Paris: C. Reinwald.
- Kintana, Xabier, 2000, [*"Unamuno eta euskara"*](#), *Jakin* 121, 65-80.
- Oyharçabal, Beñat, 2008, [*"Naturalist conceptions about agglutinative languages: Vinson's ideas about Basque and linguistic Darwinism"*](#), in X. Artiagoitia & J. A. Lakarra (arg.), *Gramatika Jaietan. Patxi Goenagaren omenez*, Bilbo: UPV/EHU & Gipuzkoako Foru Aldundia, 665-690.
- Schleicher, August, 1850, *Die Sprachen Europas in systematischer Uebersicht: Linguistische Untersuchungen*, Bonn: H. B. Köning. Frants. itz. [*Les langues de l'Europe moderne*](#), Paris: Lardange/Garnier frères, 1852.
- Schleicher, August, 1863, *Die Darwin'sche Theorie und die Sprachwissenschaft*, Weimar: H. Böhlau. Frants. itz. [*La théorie de Darwin et la science du langage*](#), Paris: A. Franck, 1868
- Unamuno, Miguel de, 1968, *Obras Completas*, 16 lib., Madril: Escelicer.
- Unamuno, Miguel de, 1997 [1884], *Crítica del problema sobre el origen y prehistoria de la raza vasca*, Bilbo: Ediciones Beitia. José Antonio Ereñoren sarrera, edizioa eta oharrak.
- Vinson, Julien, 1878, *"Revista Euskara"*, *RLPhC* 11, 466-468.
- Vinson, Julien, 1879, [*"El método científico y la lengua euskara"*](#), *Revista Euskara* 15, 144-148.

4. Kredituak eta baimenak

Egilea: [Ricardo Gómez López](#)

Data: 2014ko uztailaren 17a

Baimena: Creative Commons [Aitortu-PartekatuBerdin 3.0](#)

Oharra: material hau 'Euskarari buruzko ikerketak Europan: zenbait adibide' ikastaroko ikasleen esku jartzen da Creative Commons Aitortu-PartekatuBerdin 3.0 lizentziarekin. Lizentzia honekin edukia kopiatu, banatu eta erakutsi ahal izango dituzu, ondorengo baldintzak beteaz:

- Edukiaren jatorrizko egilea aipatu behar duzu.
- Lanaren kopia zein banaketa askea da.
- Lan eratorriak, jatorrizko egiletza aitortzeaz gainera, baimen (lizentzia) berdina izan beharko du.